

CAP. VI.

DEALURILE.

1. Generalități. — 2. Dealurile moldovenești. — 3. Toltry. — 4. Dealurile Moldovei Centrale. — 5. Așezări omenești. — 6. Orașe. — 7. Dealurile getice. — 8. Podișul înalt mehedinișean. — 9. Dealurile vestică. — 10. Dealurile someșene. — 11. Dealurile dobrogene.

1. — În afara zonei precarpatice, socotită de unii ca aparținând dealurilor deși după natura ei tectonică, după cum s'a arătat, se alipește mai strâns de munți, în restul României precumpănesc dealurile zise de podiș.

Păturile din care sunt alcătuite, nisipuri, argile și gresii de vârstă terțiară, stau clid, unele peste altele, orizontale, rar înclinate. Numai către marginea munților sunt prin unele părți mai dislocate. Așezarea lor orizontală înseamnă că au fost numai înălțate în direcție verticală ca podișuri, așa cum s'au depus în largile depresiuni din jurul Carpaților. A urmat apoi activitatea apelor curgătoare; au tăiat în podișuri văi largi, le-au îmbucătățit, născându-se astfel labirintul dealurilor actuale, cu spinarea de regulă rotunzită prin acțiunea ploilor, în legătură cu natura friabilă a rocilor.

Aspectul dealurilor este cam același, pretutindeni. Prea rar rămășițe de gresii mai dure le dau înfățișarea ascuțită spre vârf (Câmpia ardeleană) sau ca un tașșan neted, urma podișului primitiv. De regulă au forma unor culmi rotunzite, cu o coastă mai ruptă — fruntea dealului — și alta trăgănată îndeajuns ca să se poată trage brazdă până în vârf. Odinioară erau acoperite în întregime de păduri; n'au rămas din învelișul arborilor decât codrii de pe vârf, revărșați mai mult pe clina ruptă, din depărtare ca o sprânceană stufoasă. Locul pădurilor l-au luat ogoarele și pășunile.

În schimb ținutul dealurilor, ca și al Precarpaților, e populat. Satele mai rar cu case răsfirate sunt sau cuiburi acățarate către pânza de apă subpământeană, de regulă cam spre mijlocul părții mai abrupte, sau îngrămădite la gura văilor.

Zona dealurilor e un ținut de intensă agricultură, care, împreună cu creșterea vitelor, formează ocupația de căpetenie a locuitorilor.

Industria nu prea se găsește decât în preajma orașelor; cel mult fabrici de spirt sau de zahăr sunt răslețite la sate.

Orașele se țin fie la marginea dealurilor unde vin în atingere cu depresiunile ori în lungul văilor. Drumurile, în regiunea deluroasă,

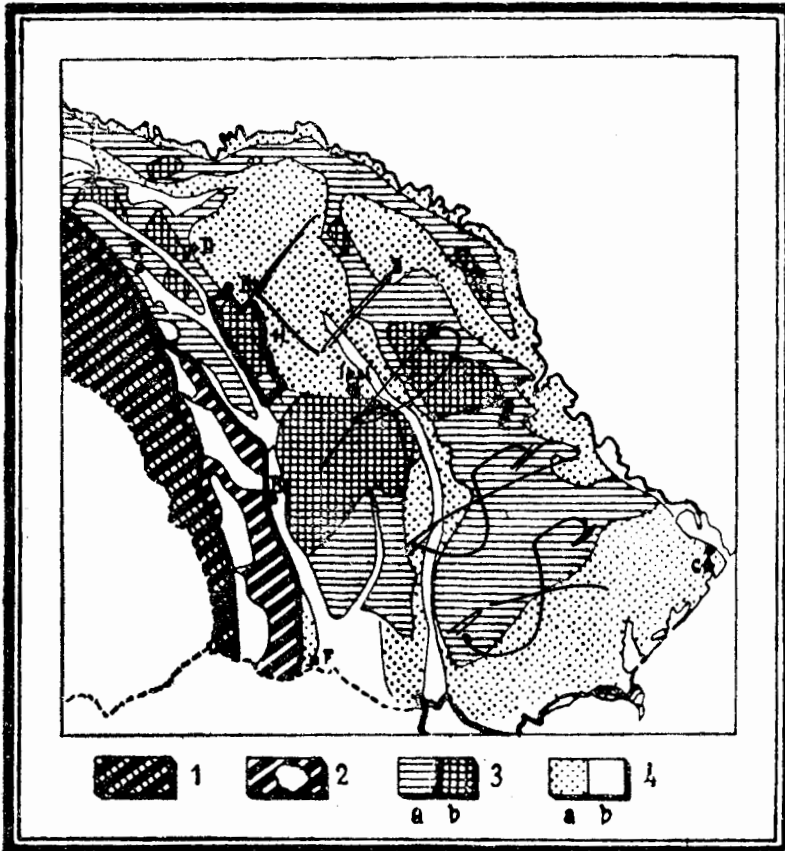

Fig. 59. — Regiunile morfologice ale Moldovei dintre Carpați și Marea Neagră (din V. Tufescu după V. Mihăilescu). 1. Munții; 2. Regiunea precarpatică (alb = depresiuni); 3. Podișul moldovenesc (a = șei; b = dealuri înalte); 4. Câmpiile (a) și luncile (b).

sunt rare, căci urcușurile sunt anevoioase. Populațiunea a rămas în majoritate curat românească, afară de orașe. În ținutul dealurilor se întâlnesc cele mai multe sate răsăsești cu împroprietări domnești. În satele basarabene din regiunea Codrului (Nișcani) mai dăinuiește

încă despărțirea între mazili și țărani; la jocuri, serbări etc., cei dintâi sau se izolează sau cer prioritatea.

Dealurile de podiș se întind din Bucovina până în Oltenia, cu o întrerupere în răsăritul Munteniei. Sunt dezvoltate în depresiunea transilvăneană.

În general ținutul deluros e ca o treaptă largă, trecere dela ultimele valuri muntoase spre câmpie.

2 — Intinsă suprafață ocupă dealurile în Nordul țării.

Dacă le privești de pe o înălțime deadreapta Siretului, marginea lor ruptă apare în amurg, ca un zid nesfârșit în lungime, cu creasta ondulată, din loc în loc cu gheburi larg rotunzite, care nu trec peste 600 m înălțime. Când te transporti în mijlocul lor, apare și mai bine natura tabulară. Profilele formelor răzlețe se contopesc; vârfurile, cam la aceeași înălțime, par că se continuă. Zidul dealungul Siretului este marginea unui înalt podiș, ce unește Moldova cu Basarabia și Bucovina. Când urci Repedeș de lângă Iași, spre apus ca și spre răsărit, apar aceleași forme, una, cât vezi cu ochii.

Depresiunea largă a Prutului mijlociu și aceea a Răutului, ambele cu origine încă nedeplin lămurită, au dat naștere în jumătatea nordică a Moldovei, luată în înțelesul larg, așa cum era pe vremea lui *D. Cantemir* și cum a redevenit azi, la un cadru de înălțimi cu o distribuție destul de simetrică.

Spre Nord se întinde o placă de dealuri, cu fața aproape orizontală dealungul Nistrului, dela Zastavna până la sud de Hotin. Drumul dela ~~Cernăuți~~ la Hotin e când la margine, când sus pe netezișul ei nu tocmai înalt (516 m lângă Cernaucă, vestita moșie a familiei *Hurmuzaki*, care a dat atâția buni patrioți). Satele se țin lanț, mari, cu livezi bogate, cu mori de vânt pe înălțimile din spre ~~Sud~~. La Nebădăuți priveliștea este aceeași aproape ca și la Deleni din Botoșani. Cecina de lângă ~~Cernăuți~~ e ca un martor (541 m.) despărțit de restul podișului prin valea Prutului.

Podișul moldovenesc este o caracteristică a reliefului României. Corespunde unei largi groape pericarpatice cuprinsă între Carpați și marginea platformei străvechi. Groapa a fost acoperită de mările din terțiarul nou. Depozitele neogene ce s'au urmat în succesiune destul de regulată constituie materialul dealurilor, devenite uscat nu dintrodată, ci cu cât marea se retrăgea.

Podișul începe din Bucovina, unde dealungul Nistrului păturile mediterane formează dealurile Bucovinei-Basarabene. Din spre Nord la Sud se întâlnesc desgolite pături tot mai noi. Există prin aceasta o oarecare asemănare între nașterea dealurilor moldovenești cu acele din depresiunea Transilvaniei: zbugumările datorite formării Carpaților n'au rămas fără ecou asupra așezărilor regulate a păturilor din depresiunea moldovenească. Către marginea din spre Carpați unele din ele au ajuns verticale, ca niște colți de străpungere. În restul podișului au avut loc falii sau măcar îndoituri de straturi ori largi boltiri, care au transformat podișul primitiv în trepte ori compartimente, după jocul mișcărilor.

Placa înaltă de dealuri lipită în Bucovina într'atâta de Precarpați încât se confundă ca relief, se lasă până în vestitele dealuri dela Nord de Dorohoi, mai înalte spre Siret (Tureatca 477 m.). Pe coasta abruptă a acestora îndreptată către dispărutul iezer dela Dorohoi se află satul Pomârla, cunoscut prin vechiul liceu întreținut din dania boierului *Başotă*; acolo au învățat, între alții, *V. Bogrea*, *D. Călugăreanu*, *Gh. Udrișchi*, ajunși profesori universitari.

Din placa nordică de dealuri se prelungește către Sud o ramură apuseană, în lungul Siretului. Fie datorită unei falii, fie numai eroziunii puternice a afluenților Siretului, dealurile dintre acesta și Carpați pierd din înălțime. Pe unul din ele, cu marginea ruptă spre apa Sucevei, se înalță vestita cetate, care până la *Al. Lăpușneanu*, este legată de vitejeasca epocă din Istoria Moldovei, resistând în 1476 chiar asediului lui *Mahomet II*, cu ceritorul Stambulului.

Deastânga Siretului străjuesc dealurile cele mai înalte (Dealul-Mare de lângă Tudora, 593 m), alternând cu șei ridicate (șeaua dela Bucecea, Ruginoaș), locuri folosite de calea ferată. Aceste denivelări sunt în parte de origine tectonică, stabilindu-se o falie între șeaua Bucecii și D.-Mare.

Urmele vechiului podiș sunt păstrate ici și colo (pe drumul dela Hârlău la Lespezi). Atât dealungul marginii din spre Siret, dar mai ales spre depresiunea Jijiei, coasta dealurilor a chemat o zonă de deasă populație. La Ruginoaș cu mormântul lui *Cuza-Vodă*, șira pomenită de dealuri se îmbină cu placa mijlocie din cursul superior al Bârladului. Paralel ei, deastânga Prutului, se lasă o altă creastă mai joasă (sub 300 m.), ce dă în Codrii Bâcului, iar în lungul Nistrului, se prelungesc dealurile din jud. Soroca și Orhei cu prea puține înălțimi între 300—350 m.

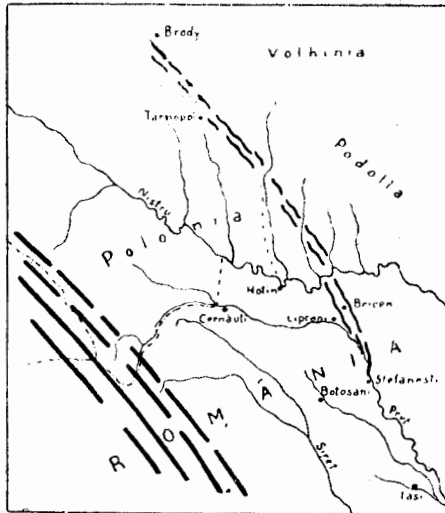

Fig. 60. — Intinderea dealurilor Toltry (din *Simionescu I.*, *Tratat de geologie*). Linii simple = munții; linii ondulate = Toltry.

3. — In această regiune din nordul Moldovei intervine o variație foarte importantă de relief, ce schimbă cu totul pitorescul. Din învelișul argilos răsar creste calcaroase, un soi de vechi recife de brizoeri și tuburi de viermi. Incep la Ștefănești pe Prut (Botoșani), ajung la

Najoreni pe Nistru, continuându-se mai departe în Podolia. Se cunosc sub numele de *T o l t r y* sau *Myodobare*. Fiind înșirate în creste cam paralele cu marginea munților, au fost socotite în primele timpuri drept ultimele valuri externe din Carpați. Natura lor organică e dovedită mai târziu.

Prin eroziune, vârfurile desgolite de calcar, albe, capătă aspectul ruiniform, născând scenerii de munți cu chei, peșteri și bolovani rostogoliți, în monotonia profilului de dealuri argiloase. Prutul le taie în curmeziș, epigenetic; afluenții lui din spre Basarabia sapă frumoase chei ca la Corjăuți, Briceni. Satul Brânzeni e ca într'o cetățuie cu

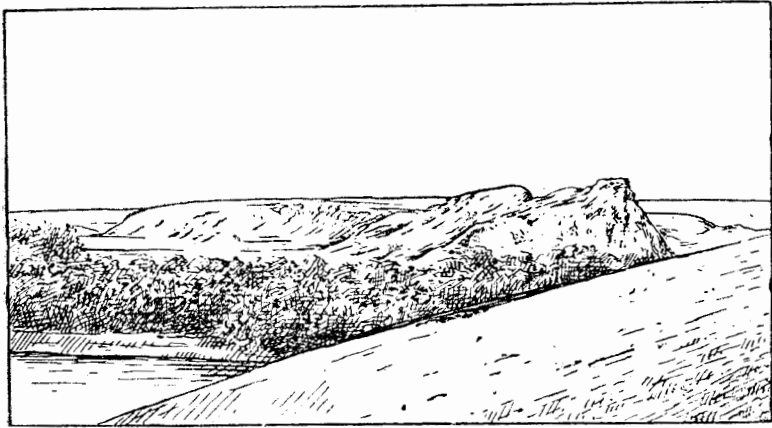

Fig. 61. — Dealurile de calcar dela Ștefănești (din *Simionescu I.*, *Tratat de geologie*).

ziduri ruinate de jur împrejur, iar creasta dela Ștefănești răsare mai lungă, albă, în contrast cu pădurile de sălcii din jur. Se schimbă imediat și oecologia vegetației. Pe lângă forme cu caracter podolic cresc multe plante grase (*Sedum*, *Sempervivum*, etc.). Se schimbă și aspectul satelor, cu casele și împrejmuirea lor din piatră. La Ștefănești și Ripiceni (Botoșani) se naște industria înfloritoare a varului, transportat până la Iași ori Botoșani. În măruntele peșteri săpate în calcaruri, aflându-se și cremene din belșug în substratul cretacic, în această regiune s'au concentrat primele așezări omenești paleolitice din România.

4. — Regiunea de dealuri din mijlocul Moldovei este partea cea mai masivă, ca o boltă largă. Se termină spre Nord cu coastele abrupte ale Bârnovei și Repedei, care dau frumusețe împrejurimilor Iașilor. Dealurile se mențin înalte dealungul Siretului, aproape ca și cele nordice, cu vârfuri ce trec de 500 m (522 m.), până la Găiceanca, în Nordul jud. Tecuci. Din Ruginoasa, pe la sud de Iași până în dealul dintre

Nisporeni și Căpriana în Basarabia (337 m) dealurile formează cadrul sudic al depresiunii Jijiei, dar și marginea podișului dintre Bahlui și partea superioară a Bârladului, cu înălțimi aproape de 500 m., cu platformele netede la Tansa, Ipatele, Scheia, etc. Prin afluenții ce dau în Bârlad s'a născut un adevărat evantai de dealuri, labirint de înălțimi ce se mențin între 400—500 m chiar până în ținutul dintre Bârlad și Prut (dealul Doroșan 564 m între Berheciu—Tutova). Așa s'a reliefat aspectul masiv al dealurilor din jud. Tutova de Nord și Vaslui, cu culmi ce se prelungesc spre Sud, din ce în ce mai scăzute.

Proape aceeași înfățișare se păstrează și în Basarabia, cu două noduri principale de dealuri. Cel nordic, dealungul Nistrului, este prelungirea podișului bucovinean, cu netezișuri întinse, cu vârful cel mai înalt din Basarabia

(Băscăuți-Hotin 465 m). Alt nod mai principal, la sud de Răut, formează regiunea Codrului, ca un triunghi cu vârful la Cornești, prelungindu-se până 'n Sud în ținutul Codrilor Tigheciului și pre Tigheciului la Nistru. Sunt echivalente no-

dului hidrografic din cursul Bârladului. Înălțimea însă nu ajunge la 500 m. Din ele se răsfrăie culmi tot mai joase în spre Sud și Sud-Est, după cursurile de apă care dau în Bâcul sau curg mai departe în limanurile sudice. Scoborîrea înălțimii dealurilor din spre Sud se poate pune și pe seama unei falii radiale ori măcar a unei puternice flexuri, care a făcut ca nisipurile meotice și pontice, ușor de desagregat, să se întindă cu mult spre Nord, formând spinarea dealurilor din sudul jud. Tutova.

Se înalță astfel o impunătoare boltă morfologică din Siret și până aproape de Nistru, caracteristică reliefului din Moldova mijlocie.

Dealurile podișului moldovenesc, cu aceeași origine, formate din aceleași roci, au aspect cam același oriunde ar fi privite, cu pitoresc blând, primitiv, luminos.

Păduri dese de fag acopăr spinarea lor. Nu lipsesc însă nici pâlcuri de mesteacăn (Bârnova, Adâncata-Burdujeni), care împreună cu ferigile destul de înalte, redau colțuri de vegetație muntoasă.

În jurul satelor pădurile s'au împușinat. Codrii Tigheciului au rămas mai mult în amintirea istorică. Codrii Bâcului sunt rășiți, după cum și codrul Herții, atât de temut odinioară, își micșorează întinderea an de an. Nici Codrul Cosminului din Bucovina deși mai sistematic

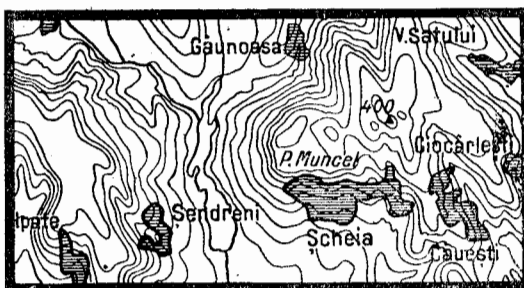

Fig. 62. — Urmele platoului primitiv (d. M. David).

exploatat, de care se leagă legenda din războaiele lui Ștefan cu Polonii, nu va avea o soartă mai bună.

În afara limitei de răsărit a fagului, stejarul îi ia locul. Ici și colo câte un stejar răzleț rămuros, gros, arată puternica desfășurare ce o aveau odată acești arbori, asupra cărora puterea de distrugere a omului s'a năpustit mai fără milă.

Fig. 63. — Sate cu apofise la marginea pădurii (jud. Dorohoi).

Constituția geologică a podișului, argilă la bază, gresii și nisipuri permeabile deasupra, legată cu bogate precipitații atmosferice (500 până la 600 mm) sau cu infiltrarea apei din topirea zăpezilor, provoacă numeroase alunecări de straturi. Alunecările superficiale nasc valuri de teren ca pe Cetățuia-Iași. Alunecările mai adânci aduc nenorociri și deformări morfologice. Se nasc, ca și la marginea basinelor ardelean, mereu suprafețe proaspăt desgolite sau chiar coline mici în lungul marginii dealurilor năruite (Valea Bârladului, Crasnei, Lohanului din jud. Fălciu).

Satele de pe coastă sufer deseori stricăciuni mari, terenul fugitiv deplasând case și arbori (Mogoșești-Iași), scurgerile de gloduri pustiind regiuni fertile. O consecință tot mai amenințătoare a despăduririlor, mai

Fig. 64. — Alunecări de straturi pe valea Lohanului (Fălciu) (d. I. Gugioman).

ales unde domină nisipul, sunt râpile adânci săpate de puhoai, ce sălbătăcesc ogoarele și împrejurimile satelor. Inundațiile care au devastat orașul Bârlad, sunt urmarea desgolirii dealurilor și a întetirii puhoaielor care nasc acele râpi neproductive ce se

vád din gară, spre apus. Multe sate din Moldova și Basarabia, sufăr de pe urma adâncirii râpilor născute de torențele ce vin uneor năpraznic.

5. — Ținutul podișului moldovenesc este o zonă de veche așezare omenească. Numeroasele stațiuni neolitice dovedesc aceasta. Cea dela Băiceni-Cucuteni din județul Iași este vestită ca centru de radiațiune a artei micenice.

Satele sunt dese. Unele, mai rar, se află pe podiș; lângă Hârlău, pe drumul spre Lespezi, s'a păstrat forma primitivă a satului cu case răzlețite în cuprinsul pădurii, de se încălesc crengile pomilor fructiferi cu ale arborilor din pădure. Mai adesea satele au fost așezate la marginea pădurii; neconținut tăiată, satele au rămas cu apofize (Fig. 63) după golurile din vechea pădure în care înaintau casele (Hilișcu-Dorohoi). De obicei însă satele sunt de tipul așezat, compact, în legătură cu pânza de apă păstrată la contactul dintre argilă și pătura permeabilă, la mijloc de coastă. Sate cu case răzlețe s'au format după război, la cape-

Fig. 65. — Coșar de nuiete din jud. Hotin.
(Des. E. Saulea-Bocec).

tele loturilor de împrumietărire. Numeroase sunt odăile, sălașuri izolate pe lângă gospodăriile de odinioară ale marilor proprietari.

Casele mai toate sunt din nuiete împletite, cu acoperiș de stuh, mai rar de șindrilă ori tablă, în apropierea gârilor. Olanele încă n'au pătruns. Prîspa e nelipsită măcar la față, iar streșina e susținută de stâlpi dați cu luțișor. Adescori — mai ales în Basarabia — intrarea e sub un cerdac proeminent. Nelipsit din jurul casei este coșarul pentru păpușoi (Fig. 65) din nuiete împletite, după cum și gardurile vechi sunt tot din nuiete împletite, cu streșină de spîni ori porumbei cu țepi: alteori împrejmuirea e redusă la șanțurile și valurile cu cătină deasă, spinoasă, drept gard viu. Bucătăria de vară, e primitiva vatră de lut într'o groapă rar acoperită.

În tot cuprinsul dealurilor predomină neamul românesc. În satele de pe Nistru întâlnești același tip, cu fața lungă, cu nasul coroiat, cu ochii luminoși și mai mult albaştrii, cu fruntea înaltă, cu plete până la umăr, ca și în Humuleștii lui *Creangă* din preajma Carpaților. Locuitorii nu se deosebesc nici după port, cu chimirul lat încingând cămașa lungă, cu mânecile largi, nici după grai, același grai moldovenesc, trăgănat și domol.

Portul național este în bună parte păstrat în Bucovina și nordul Moldovei. În părțile basarabene începînd sunt înlocuite cu «ciubote» cu tureatca lungă, iar cămașa albă cu cea de pânză colorată, scurtă, încheiată la gât. Femeile au lepădat mai repede portul național.

Ocupația de căpetenie a oamenilor este agricultura și creșterea vitelor. Unde pășunile sunt mai întinse se găsesc și turme de oi, adunate dela locuitorii satelor. Stănele sunt adăposturi primitive, colibe de nuiele împletite, acoperite cu frunzare.

Livezile sunt numeroase. Regiuni de pruni, se văd mai ales în dealurile dintre Călărași și Chișinău. Grădini întinse de meri se află în jurul Hârțăului sau la Tighina. Viile se cultivă pe coastele bătute de soare, mai mult în cadrul depresiunii Jijiei, dar și pe dealurile din jurul Hușilor, ca și în preajma Chișinăului.

Drumurile ce străbat regiunea sunt mai mult în lung, pe văile râurilor. Șosele în curmezișul dealurilor sunt rare. Numai cu carul cu boi poți trece dela Podul-Turcului spre valea Bârladului. Configurația reliefului și lipsa pietrelor rezistente ori a prundișului, lămurește sărăcia drumurilor bune în Basarabia. Chiar și drumurile de fier din această cauză sunt rare. Cele două linii din lungul Moldovei sunt legate în curmeziș prin linii secundare numai în dreptul unor curmături: la Bucecea, Ruginoasa ori Băcești. Din cauza terenurilor fugitive linia Roman—Băcești, ca și Zorleni—Chișinău sunt mereu în reparație, iar trecerea anevoioasă peste coama dealurilor face să se întrebuițeze dubla tracțiune, costisitoare. Desvoltarea economică a Iașilor s'a resimțit din această pricină.

Târgușoarele sunt rare, de regulă aglomerări în lungul drumului principal; la centru dughenile stau unele lângă altele, la periferie casele de sat. În schimb adăpostul tănuț și greu accesibil al dealurilor cu condițiuni asemenea celor din depresiunile carpatice, au făcut ca în cuprinsul podișului să existe numeroase hanuri (ratoșe), mănăstiri, unele de tipul cetăților-mănăstiri (Dragomirna în Bucovina, Dobrovăț-Vaslui), altele cu gospodării cuprinse: Dobrușa-Vărzărești în județul Lăpușna, Căpriană (Orhei), Jabca (Soroca).

6. — Trei orașe mari se află în cuprinsul podișului, în pozițiuni geografice asemănătoare, care le dau un tipar comun: Cernăuți, Iași, Chișinău; au casele așezate pe coastă de dealuri. Ceea ce e Repedeia pentru Iași, e Cecina pentru Cernăuți, dominând valea Prutului.

Municipiul ~~Suceava~~ (112.147 loc. în 1930) așezat în drumul mare comercial ce ducea în Polonia, a căpătat însemnătate după anexarea Bucovinei la Austria. I s'a dat o deosebită cătare, fiind orașul cel mai oriental din vechea împărăție habsburgică. De aceea a rămas cu o împetritură etnică, numeroși Nemți aduși ca funcționari, mai mulți Evrei pe mâna cărora a rămas comerțul și industria.

Universitatea din ~~Suceava~~ întemeiată în 1875 ca centru de cultură nemțească, n'a dobândit pe vremuri decât cu grea luptă o catedră de limba, literatura și istoria română.

Mulțumită străduinței corpului profesoral român, Universitatea a devenit un focar de radiare națională.

În schimb, Facultatea de Teologie, subvenționată din fondul Mitropoliei bucovinene, luase deosebită însemnătate pentru ortodoxie. Clădirea cea mai impunătoare din oraș e Palatul metropolitan, în stil maur, cu frumos și îngrijit parc.

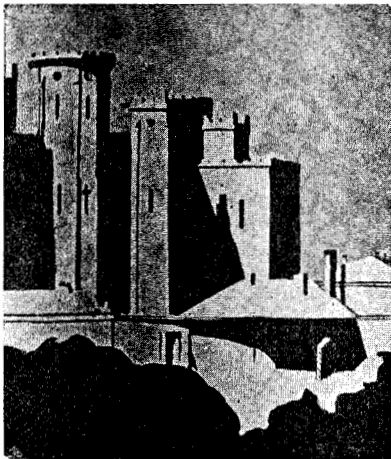

Fig. 67. — ~~Catedrala~~ din ~~Suceava~~ (d. G. Bezweconndi).

Universitatea dela Iași, înseamnă începutul unei îndrumări de cultură superioară. Din punct de vedere industrial, Chișinăul nu se deosebește decât prin mori.

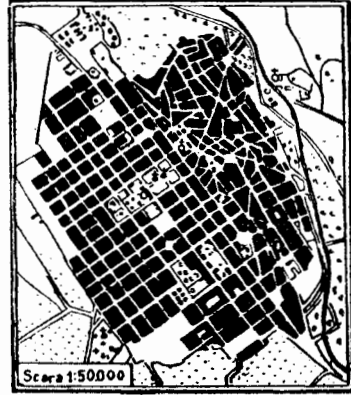

Fig. 66. — ~~Suceava~~.

Palatul metropolitan, în stil maur, cu frumos și îngrijit parc.

Municipiul ~~Suceava~~ (117.016 loc. în 1930), așezat tot în lungul coastei de deal, e mai nou; are străzile după tip american, cu « cvartaluri » regulate (Fig. 66). La capătul apusean al orașului s'a păstrat mahalaua românească, lăsată cu străzi nepavate, iar spre sud e Târgul, cu străzi înguste, neregulate, cu case locuite aproape numai de Evrei în mare număr. Clădiri prea mari nu se află. Soborul, în stil rusesc, a devenit Catedrala metropolitană. Liceele au clădiri impunătoare, iar pe toate le domina închiisoarea (Fig. 67), ca o cetate, mărturia stării politice din vremea trecută. În descrierea dată de E. Reclus, este singura pomenită ca o minunăție a orașului. Facultatea de Teologie și cea de Agronomie, părți din Uni-

Alte orașe mai mici sunt în cuprinsul podișului pe largile văi ale râurilor. Pe valea Bârladului se află *Vaslui* (15.388 loc.), pomenit încă din veacul al XV-lea, cu o biserică de pe vremea lui *Ștefan cel Mare*.

Bârladul (26.169 loc.) cunoscut ca loc de vamă pe vremea lui *Alexandru cel Bun* (1408), e un centru cultural, prin școalele secundare, unele înființate, ca și spitalul, din dania bogătașilor mărinimoși, de pe vremuri. La școalele din Bârlad au învățat, între alții, poetul *A. Vlăduț*, învățăturul *V. Pârvan*, Prof. *P. Bujor* ș. a.

Pe Prut nu se află decât *Huși* (16.792 loc.) cu episcopie veche întemeiată de *Jeremia Movilă*, ilustrată prin activitatea lui *Melchisedec*, mare istoric bisericesc. E într'un ținut important de vii și cu împrejurimi atrăgătoare, ce domină larga luncă a Prutului.

În Basarabia, aproape de dealurile Tigheciului, orașul *Cahul* (10.437 loc.) a rămas izolat, fără cale ferată.

Deși Vaslui și Bârlad se găsesc pe linia veche de comerț internațional Galați—Polonia, viața lor economică este din ce în ce mai anemiată. Tot așa și pentru Huși, singurul oraș care rămăsese până în 1937 cu o cale ferată îngustă.

Nici în Basarabia nu există multe orașe. *Orhei* (14.805 loc.), cu pârcălabii vestiți încă de pe vremea lui *Ștefan*, cu biserici de pe vremea lui *Vasile-Lupu*, este așezat ca și Chișinău, pe coastă de deal, lângă lunca Răutului, care curge aici în voie, făcând iazuri înainte de a străbate prin cheile săpate în păturile orizontale. În apropiere a fost cetatea Orheiului.

7. — Scufundările din exteriorul Carpaților se țin una, din Bucovina până la unirea Carpaților cu Balcanii. Amplitudinea lor e diferită. Cea mai adâncă e în dreptul câmpiei muntene. Partea vestică, numită de *L. Mrazec* Depresiunea *getică*, afundată încă din cretaceu, e formată spre suprafață din terenurile cele mai noi terțiare. Apele curgătoare adunate cam în dreptul axei ei dela Sud-Vest la Nord-Est au separat vechiul podiș în culmi de dealuri nisipoase, caracteristica Olteniei.

Către marginea muntoasă păturile din depresiunea *getică* de vârstă mai veche (sarmatic) sunt încrețite; cele mai noi (pontice) sunt înclinate. În restul Olteniei păturile rămân orizontale sau prea slab înclinate către Dunăre. Zona deluroasă formează jumătatea de Nord a Olteniei. O linie care începe la Ostrovul-Corbului pe Dunăre, trece la Nord de Plenița spre a se ridica până la Craiova, Slatina, Pitești, arată limita dealurilor mai înalte de 200 m. Această limită este însă crestată, căci râurile au tăiat lunci largi, adâncite către Nord. Lunca Jiului și a Motrului se menține lată de 6 km până aproape de Dealul lui Bran.

Cu cât urci mai spre Nord, cu atât dealurile trec de 400—500 m., iar cele care sunt în apropierea munților, lipite uneori de ei, ajung până la 700 m. Spre a le străbate, drumul de fier urcă lângă Turnu-Severin

dealul Balota, la 343 m. De pe vârful lui se desprinde o neîntrecută panoramă asupra culmilor muntoase și asupra văii Dunării, ce pare că se oprește în loc făcând largile coturi dela Hinova.

În partea de Vest a Jiului, depresiunile subcarpatice despart dealurile de marginea abruptă a munților. Ele sunt mai răsărite, cu sâmburi de strate mai vechi, ca dealul Slătioara. O nouă depresiune intracolinară, cum e aceea dela Cărbunești, e mărginită de dealuri ce par izolate (dealul Bujorescu, Bran 300 m). De o parte și de alta a Oltului, dealurile înalte se apropie de munți, fără să se poată trage o limită precisă între ele.

Chiar dacă zona deluroasă se continuă la răsărit de Dâmbovița cu Precarpații, este o mare deosebire între ele, prin trecutul lor geologic.

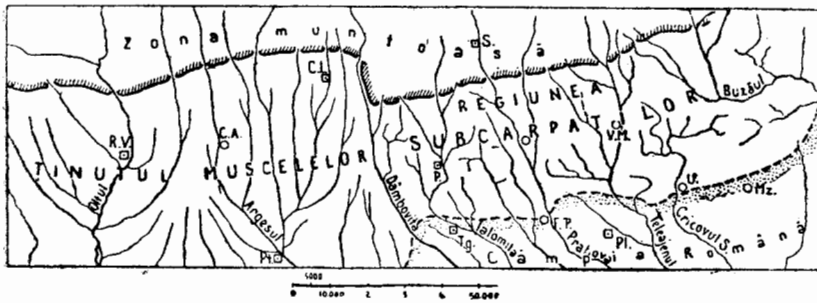

Fig. 68. — Hidrografia muscelelor și a Precarpaților (d. N. Popp).

Pe când Precarpații au relief variat, frământat, de multe ori lipsit chiar de îmbrăcămintea verde a pășunilor, în jurul Câmpulungului muscelele au un aspect de liniștită evoluție, uniforme, bolți largi cu coaste trăgănate, surzătoare prin verdele pășunilor, al ogoarelor, al livezilor sau chiar al pâlcurilor întinse de pădure. Apele la apus de Dâmbovița se adună în mănunchiuri, având cursuri regulate care trădează culmile prelungi ale dealurilor. La răsărit de Dâmbovița, în Precarpați, mersul râurilor este întortochiat, multe în direcția depresiunilor dela Vest la Est, altele pe altele dela Nord la Sud. Din mersul lor se prinde și zbuciumul reliefului (Fig. 68).

Dealurile Olteniei cu păduri de stejar pe creasta lor rotunzită, au aspectul de valuri, formate din nisipuri ușor de erodat. De aceea profilul lor e trăgănat, cu undulațiuni largi, dar care ca și în Sudul Moldovei, sunt anevoie de străbătuț în curmeziș.

Râurile formează mănunchiuri strânse de Jiu spre Craiova, de Olt sau de Argeș la Pitești; pe văile corespunzătoare drumurile mai lesnicioase radiare leagă între ele sate bogate, așezate mai mult pe terase, la adăpost de toanele râurilor. Drumul de fier București—T.-Severin urcă spre Nord până la Pitești, scoboară până la Slatina, ocolind mar-

ginea dealurilor mai înalte de 200 m. Legătura dintre Pitești și valea Oltului se face prin Curtea de-Argeș și Jiblea, în dreptul Călimăneștilor.

Impădurite în spre Nord, dealurile joase sunt acoperite în mare parte cu ogoare. În schimb clima mai dulce, natura terenului fac ca pe coastele expuse spre Sud să fie plantate vii numeroase. Tipică e regiunea dela Găești la Pitești; coasta dealului e numai podgorii, cu vile cochete, ce răsar din verdele deschis al viței stropite, așezată în șiruri; livezile se confundă cu geana de pădure de pe creastă. Aici e bunăoară Florica vestită a familiei *Brătianu*; aici se mai găsece Goleștii, cu conacul familiei lui *Dinicu Golescu*. La fel, numai vii renumite, se urcă și pe dealurile din apusul Oltului, amestecate cu porumbiști în luncă, cu livezi și rămășițe de păduri pe coasta dealurilor, ca în împrejurimile târgușorului *D r ă g ă ș a n i* (6.923 loc.). Mai la apus se află viile mai puțin întinse dela Filiași, ori acele care tapisează amfiteatrul dealurilor dela Turnu-Severin.

Orășe mari și orășele multe sunt așezate la limita dealurilor cu câmpia.

Strehaia (8.000 loc.), cu mănăstirea împrejmuită de ziduri, pe Motru. *Slatina* (10.616 loc.) deastânga Oltului; cu numele pomenit încă din veacul al XIV-lea, cu casele ca într'o găoace, înconjurată de dealuri. *Pitești* (19.630 loc.) pe Argeș, menționat de pe vremea lui *Mircea cel Bătrân*, cu frumosul parc dela Trivale.

Pe toate le întrece *Craiova* (56.000 loc.) urbea Banilor Olteniei, centru important comercial, cu bănci odată puternice, dar și cu industriei în afara morilor mari, ce-i arată bogăția naturală. A devenit însemnat centru cultural, cu impunătoare clădiri școlare, care au întrecut pe cele administrative și bancare. Un interesant și bogat Muzeu etnografic și de Științe naturale, este adăpostit într'o încăpătoare clădire boierească lângă marea biserică Sf. Dumitru de curând înălțată. Muzeul *Aman*, craiovean de origine, cuprinde tablouri de ale măștrilor români și o mică bibliotecă. Parcul Bibescu e unul din cele mai frumoase din România întregă, iar bulevardul nou, spre Jiu, deschide largă perspectivă asupra văii. A devenit sediul Mitropoliei Olteniei.

8. — *L. Mrazec* a atras pentru prima oară atenția asupra prispei late, surpată, din marginea munților mehedințeni, puternic erodată, formată din șisturi cristaline și calcaruri, acoperită spre margine cu puternice straturi de prundiș de vârstă pliocenă. Către Nord, spre Baia-de-Aramă, Piatra-Cloșanilor domină regiunea. În calcaruri au fost săpate doline, coifuri. Puntea naturală dela Ponoare e vestită, iar pierderea în adânc a Motrului-Sec o atracție locală.

Când urci drumul dela Balotești lângă Turnu-Severin spre Balta, de multe ori cu pietruirea naturală a stâncilor, ajungi pe culmea podișului ce nu trece de 600 m. Privirea se oprește către apus în zidul înalt al munților Cernei, până în ai Vulcanului, dealungul cărora se întinde în altul podiș mehedințean cu suprafața abia vâlurată. Păduri rare de stejari piperniciți s'au mai păstrat pe înălțimi. Pământul

e sărac, fără humus. Unde nu se ivește piatra, la față e prundișul mereu însetat, care sugă apa de ploaie destul de abundentă. Ogoarele rămân arse înainte de vreme; porumbul până la genunchi rar când se coace deplin, căci bruma cade de timpuriu.

Satele se află uneori chiar pe podiș, cu case risipite, sărăcicioase: alteori sunt așezate mai la adăpost, pe coaste, mai aproape de izvoare, sau cum e Balta de o parte și alta a unei văi înguste, căpătând aspect svițerian. Râpi adânci, urmele șuvoaielor numeroase, sălbătăcesc puținul pământ arabil. Văile priporoase, ca a Topolniței la capătul căreia se înalță mănăstirea cu același nume, fac anevoioasă circulația. Drumurile sunt aspre. Pușini pruni, mai mulți cireși, rar nuci umbresc casele bătute în plin de soare. Sărăcia este aproape endemică. Câștigul puțin vine dela căratul lemnului, a varului. Totul: natura, așezarea satelor fără drumuri între ele, casele risipite, greutatea traiului, cărăușia fac ca regiunea să se asemene în multe privinți cu acea a Moșilor. De altfel populația e rară, abia 20 pe km², iar singurul târgușor îndepărtat dela drumul mare, B a i a - d e - A r a m ă (1.475 loc.), al cărui nume arată folosirea acestui metal, ascuns azi, nu poate avea o viață mai activă. Doarme în liniștea naturii frumoase ce-l înconjoară, întreruptă doar de zbuciumul valurilor iuți ale Motrului din apropiere.

9. — Spre Vestul țării dealurile sunt prea puțin individualizate. Alcătuesc cadrul șesului. Rocoalele care formează munții răsar la o mică adâncime sub îmbrăcămintea de terenuri neogene și cvaternare, continuate cele dintâi în lăuntru munților prin vechile golfuri rămase ca depresiuni. Mai largi sunt dealurile în colțul nord-vestic al Banatului, între Bega și Mureș (Podișul Lipovei), una din regiunile cele mai populate din țară. La sud de Bega se află cunoscuta stațiune minerală dela Buziaș, una din cele mai de seamă din Europa prin eficacitatea bioxidului de carbon.

Zona dealurilor se îngustează către Arad, lărgindu-se din nou în dreptul depresiunii Beiușului. În jurul orașului Oradea-Mare, din dealuri ies căutatele izvoare calde dela Băile-Felix și Băile-Episcopiei, adunate în lacul Peția, o rămășiță din peisajul terțiar.

Dealurile vestice formează mai mult o zonă de trecere dela ultimele valuri muntoase spre șes.

10. — Intre Someșul-Mic ca limită a câmpiei ardelene și depresiunea Baia-Mare cu mlaștinile Erului, între capătul nordic al munților Bihorului și munții Rodnei, se întinde un labirint de dealuri, în care e greu de precizat o orientare. Totuși există o linie de demarcare care împarte regiunea în două jumătăți cu deosebită constituție geologică. Este axa de șisturi cristaline care începe cu ramura Munților Meseș ca un arătător de legătura ce a existat cu munții Rodnei. O serie întregă de insule de șisturi cristaline prelungește această scundă catenă către munții Prelucăi (810 m.), pe lângă care curge Lăpușul

cu drum zbugiumat. Sunt rămășițele rupte, erodate, ale marginii cristaline dela nord-vestul basinului transilvan.

Depozite paleogene se înclină către Sud, alcătuiind dealurile tot mai înălțate dintre Țibleș și munții Rodnei, culminând în vârful Breaza (975 m.) la Nord de Năsăud. Restul regiunii până în Câmpia ardeleană e format din depozite vechi neogene.

Jumătatea dela Nord de axa cristalină, dimpotrivă e o regiune mai scufundată, umplută cu depozite pliocene, din care răsar răzlețite insule de șisturi cristaline, înecate în învelișul moale de gresii și nisipuri; răscolite de vânturile din spre Vest au dat material pentru formarea dunelor întărite dintre Șimlău și Valea Barcăului. Pe o insulă (596 m.) de șisturi cristaline e așezat Șimlăul-Silvaniei (7.496 loc.); Măgura Țiganilor e aproape de Măgura Codrului (575 m.) la îndoitura Someșului. Alte numeroase insule sunt acoperite de rocele sedimentare, fiind trădate prin resturile de desagregare. Toate, ca și faliile ce mărginesc de o parte și de alta Muntele Meseș, dovedesc că regiunea a fost frământată prin scufundări. Dacă ar fi desbrăcată de învelișul nou n'ar fi decât un roi de insule asemenea celor din Arhipelag, ceea ce dovedește prelungirea veche a substratului de șisturi cristaline din apus spre cele din răsărit.

Intreaga regiune aparține basinului Someșului, format din unirea, la Dej, a celor două Someșe: Mare și Mic. Cursul râului până ce iese din depresiunea dela Baia-Mare, ca și a afluenților săi Lăpușul și Crasna, oglindesc frământările geologice. Venind din Câmpie apucă spre Nord-Vest. La Turbuța dă peste capătul Munților Meseș unde face o bruscă îndoitură ce aduce aminte pe a Oltului dela Racăș; taie apoi frumoase chei lungi de vreo 25 km în tovărășia drumului de fier ce duce la Satu-Mare. Lăpușul, Crasna și Barcăul adâncindu-și văile în înbrăcămintea moale dau atractive văi epigenetice, când ating spinarea șisturilor cristaline.

În întregime luate dealurile someșene nasc o regiune de pitoresc minunat. De pe dealul Feleacului de lângă Cluj privirea cuprinde întreg orizontul dealurilor înalte (7—800 m.), cu un labirint de văi îndreptate toate spre a Someșului, ce se poate urmări până spre Turbuța. Chiar din drumul de fier dintre Cluj și Huedin, ochiurile lăsate în pădure te fac să prinzi văile adânci, numai livezi, ale Agrișului și Almașului tăiate între dealurile înalte și peste 600 m., ce se scoboară până în împrejurimile Clujului.

Dealurile someșene sunt populate cu sate cuprinse. E o regiune de pometuri, vestită prin merele cu care se face comerț intens.

11. — Și în Dobrogea sunt dealuri, la Nord ca și la Sud, cu aspecte deosebite din cauza condițiilor de formare diferite

Dealurile tulgene sunt datorite dislocărilor variate suferite după depunerea terenurilor triasice și jurasice. Se păstrează până și urmele țărmurilor din vremea cretacică, ca sub Cetatea Enisala.

Regiunea este de o neîntrecută variație dela pas la pas, în legătură cu mozaicul rocilor ce o formează. Marnele friabile din jurul Babadagului au dat dealuri largi, acoperite cu păduri. Calcarurile nasc creste albi, goale; porfirurile dela Casimcea, șire roșiaticice de stânci rotunjite. Văi largi, îmbătrânite, le despart. Pe fundul lor abia curge un firicel de apă vara, devenind puhoi amenințător după ploile rezezi. Pădurile, stâncile diferit colorate, ochiurile de lacuri ce înaintează adânc între dealuri, nasc o polihromie ademenitoare.

Variația formelor zbruciumate încetează dealungul unei însemnate linii de fractură, dela Peceneaga pe Dunăre până la Mare. Dealurile în preajma ei au alt aspect. Sunt largi, de multe ori podișuri netede, numai cu zvâcnitura restrânsă a movilelor clădite de om pentru mormântul vreunei căpetenii sau servind la semnalarea năvălirii dușmanilor. Pe lângă Hârșova și Tichilești creste goale de calcar sur, aduc oarecare variație morfologică. Către Nord, precipitațiile sunt mai abundente (între 5—600 mm.); pădurile se mențin. Izvoarele sunt mai numeroase, deși rar gălgâie șuvița de apă subpământeană ca la Bașchioi, când izvorul e socotit ca sfânt. Spre Sud, urmează stepa.

Dealuri înalte și de 600 m, se arată din nou către granița bulgară. E D e l i o r m a n u l, prelungirea platoului prebalcanic, constituind o largă boltă încă din vremea cretaceului superior. Apele au tăiat și în acest podiș culmi de dealuri orientale la Vest de Bazargic dela Nord la Sud, care se împreună însă spre începutul văilor secundare într'un platou slab ondulat, înalt, cu codri deși de stejari, cu esențe ce aduc aminte de ținuturile mai calde (*Fraxinus ornus*, *Rhus cotinus*). Drumul dela Silistra la Bazargic ce duce printre aceste dealuri, prin umbra pădurilor, cu sate compacte, dese, este cu totul diferit de acel dela Constanța la Hârșova, prin mijlocul stepei fără un arbore.

Aci în regiunea acestor dealuri s'au colonizat Macedonenii dârzi, buni păzitori de granițe.

L I T E R A T U R Ă .

1. MARTONNE E. de, *Résultats etc.*, t. c. MACOVEI G. și ATANASIU I., *Geol. Beobacht. zwischen Siret u. Nistru in der Bucovina u. im nördl. Bessarabien*. A. I. G., XIV, Buc. 1930. BRĂTESCU C., *Poarta dela Cernăuți*. B. S. Gr., LII, Buc. 1934. SIMIONESCU I., *Contr. la geol. Moldovei dintre Siret și Prut*. Acad. Rom. Publ. fond. Adamache, Buc. 1903. DAVID M., *Schiță morf. a podișului sarm. din Moldova*. B. S. Gr., Buc. 1921; IDEM, *Formes caractérist. d. l. morph. d. plateau moldave*. An. sc. Un., Iassy, 1921; IDEM, *Regiunea codrilor Bâcului față de podișul mold.* PORUȚIC T., *Relieful terit. dintre Prut și Nistru*. B. S. Gr., XLVII, 1928. MIHĂILESCU V., *Podișul înalt din vestul Botoșanilor*. Ibid., XLVIII, Buc. 1930. DAVID M., *Ques consid. géomorph. s. l. forage de Vaslui*. An. sc. Univ., Iassy, 1933. DĂSCĂLESCU NATALIA, *Regiunea codrilor Basarabiei*, Chișinău, 1936. BOGOS S., *Nișcanții în lumina datelor statistice*. Bul. Inst. soc. rom. din Basarabia, I, Chișinău, 1937. TUFESCU C. V., *Dealul Mare*. Bul. soc. geol., LVII, Buc.

1937. *Fundamentul podișului moldovenesc*. Rev. geogr. rom., III, 1940.
 NAT. ȘENCHEA. *Suprafața Scheia-Ipatele*. Soc. geogr. Cantemir. III. Iași.
3. SIMIONESCU I., *As. calc. sarmat. d. nordul Moldovei*. A. I. G., II, Buc. 1908.
 PROCOPIANU-PROCOPOVICI A., *Enum. plant. vasculare dela Stânca-Ștefănești*. Publ. Soc. Năt. din Rom., Buc. 1902—1903.
 4. GUGIUMAN I., *Alunecări de straturi în jud. Fălciu*. B. S. Gr., IV, Buc. 1937.
 6. CIOBANU ST., *Chișinăul*. Ed. com. mon. istor. basarabene, Chișinău, 1925.
 GH. BEZVECONNAI, *Semimileniul Chișinăului*. Din trecutul nostru. Chișinău, 1936. GEORGESCU ANASTASE, *Craiova*, I. Tip. Ramuri. Craiova, 1936.
 7. MURGOCI G., *Terțiarul Olteniei*. A. I. G., I, Buc. 1907; IDEM, *Tertiary form. of Oltenia*. Journ. geol. XIII, Chicago, 1905. IONESCU-ARGETOAIA I., *Pliocenul din Oltenia*. A. I. G., VIII, Buc. 1918.
 8. MRAZEC L., *Note sur la géol. d. l. partie sud du haut plateau de Mehedinți*. B. S. St., Buc. 1896. MARTONNE E. de, *Sur l'évol. du relief du Plateau de Mehedinți*. C. R. Acad., Paris, 1904.
 9. LOBONȚIU E., *Privire gen. asupra morfologiei Sălajului*. Șimlăul Silvaniei, 1932; IDEM, *Măgura Șimlăului*. Șimlăul Silvaniei, 1923. MIHĂILESCU V., *Platforma someșană*. B. S. Gr., I, III, Buc. 1935. SZADECKY J., *Munții așcuși din Transilvania de Est*. D. d. S. I. G. R., Buc. 1930.